

SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA A PORADENSTVÍ

Okruhy otázek ke státní závěrečné zkoušce bakalářské

I. Pedagogické vědy a jejich metodologie

1. Pedagogika jako empirická věda. Předmět pedagogiky, explanační vs. normativní pojetí pedagogiky. Infrastruktura oboru (instituce, časopisy, vědecké společnosti). Možnosti a nástroje sdílení vědeckých poznatků pedagogických věd v online prostoru.
2. Struktura pedagogických disciplín (základní, aplikované, hraniční disciplíny). Základní charakteristika jednotlivých pedagogických disciplín a jejich aktuální témata na příkladech výzkumů a publikací.
3. Speciální pedagogika: vymezení disciplíny a jejího předmětu, členění a charakteristika speciálně pedagogických disciplín. Soudobá pojetí speciální pedagogiky (integrativní, inkluzivní pedagogika).
4. Dramatická výchova: vymezení a cíle dramatické výchovy, základní koncepty: hry v roli, dramatické situace, improvizace. Současné směry a formy v dramatické výchově. Institucionální základna dramatické výchovy v ČR.
5. Environmentální výchova: vymezení a cíle environmentální výchovy, současné směry environmentální výchovy. Environmentální výchova ve formálním a neformálním vzdělávání, institucionální základna a realizace programů environmentální výchovy v ČR.
6. Pedagogika volného času: vymezení a vývoj disciplíny, vybraní představitelé. Pojetí a funkce volného času. Žážitková pedagogika a animační pedagogika jako koncepce výchovy ve volném čase.
7. Předškolní pedagogika: vymezení disciplíny a jejího předmětu, vývoj a současný stav předškolní péče a vzdělávání u nás. Argumenty pro rozvoj předškolního vzdělávání a jeho aktuální témata.
8. Pedagogická diagnostika: cíle a charakteristika jednotlivých oblastí diagnostiky, přístupy (edukometrický, kazuistický). Možnosti diagnostiky v práci pedagoga a typy diagnóz, s nimiž pedagog pracuje.
9. Metody pedagogické diagnostiky. Klasifikace a základní charakteristika vybraných metod: anamnéza, diagnostický rozhovor, pozorování, analýza produktů činnosti, analýza dokumentů. Možnosti využití jednotlivých metod včetně diskuse jejich silných a slabých stránek.

10. Testování a hodnocení výkonu. Výkon jako objekt měření. Měření dosažených výsledků a měření potenciálu. Příklady standardizovaných testů využívaných k diagnostickým účelům.
11. Cíl jako základní pedagogická kategorie. Členění cílů výchovy podle vybraných autorů. Způsoby stanovování cílů výchovy a jejich příklady.
12. Vzdělávací soustava v ČR: systém škol a školských zařízení (legislativa, zaměření a funkce jednotlivých typů zařízení, současný stav, aktuální témata).
13. Vzdělávání dospělých: oblasti vzdělávání dospělých, institucionální zázemí, účast dospělých na vzdělávání. Trendy ve vzdělávání dospělých (strategické dokumenty, akcenty dalšího rozvoje).
14. Sociální teorie vzdělávání – základní charakteristika a členění, hlavní představitelé, význam uvedených teorií pro pedagogickou praxi.
15. Sociokognitivní a kognitivně psychologické teorie vzdělávání – základní charakteristika a členění, hlavní představitelé, význam uvedených teorií pro pedagogickou praxi.
16. Spiritualistické a personalistické teorie vzdělávání – základní charakteristika a členění, hlavní představitelé, význam uvedených teorií pro pedagogickou praxi.
17. Pedagogická komunikace. Základní charakteristiky komunikace (aktéři, kanál, kód, kontext, šum). Komunikace jako cirkulární proces, obsahová a vztahová rovina v komunikaci. Komunikace v práci pedagoga, vztah mezi komunikací a učením.
18. Digitální technologie ve vzdělávání a ve výchově. Sociální, ekonomické a pedagogické aspekty využívání digitálních technologií. Výhody a možná rizika spojená s využíváním digitálních technologií.
19. Kvantitativní přístup při zkoumání pedagogických jevů. Proměnné, hypotézy, verifikace a falzifikace hypotéz. Operacionalizace. Měření a jeho úrovně, validita, reliabilita, zobecnění. Příklady reprezentativních výzkumů v pedagogických vědách, jejich silné a slabé stránky.
20. Kvalitativní přístup při zkoumání pedagogických jevů a procesů. Designy kvalitativního přístupu, jejich silné a slabé stránky. Příklady výzkumů.
21. Dotazování: charakteristika, možnosti a omezení využití dotazníku a interview v pedagogickém výzkumu, specifika administrace výzkumného nástroje, zásady formulace a výběru položek dotazníku/interview, typy položek, struktura dotazníku/interview. Příklady využití dotazníku v pedagogickém výzkumu.
22. Pozorování: charakteristika, možnosti a omezení využití metody pozorování v pedagogickém výzkumu, typy pozorování, příprava, administrace a způsoby vyhodnocení strukturovaného a nestrukturovaného pozorování. Příklady využití pozorování v pedagogickém výzkumu.

23. Obsahová analýza: charakteristika, možnosti a omezení využití obsahové analýzy v pedagogickém výzkumu, specifika výběru vzorku a tvorby aparátu záznamových jednotek, analýza a interpretace dat získaných obsahovou analýzou. Příklady využití kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy v pedagogickém výzkumu.

24. Experiment: charakteristika, možnosti a omezení využití experimentu v pedagogickém výzkumu. Příprava a realizace jednotlivých typů experimentů. Kontrola podmínek experimentu. Příklady využití experimentu v pedagogickém výzkumu.

II. Sociální pedagogika a sociální práce

1. Sociální pedagogika: vymezení disciplíny a jejího předmětu, vztah sociální pedagogiky k příbuzným oborům. Současná pojetí a paradigmatu sociální pedagogiky, jejich představitelé.
2. Charakteristika etap vývoje sociální pedagogiky ve vybraných evropských zemích (polská sociální pedagogika, česko-slovenská sociální pedagogika, německá sociální pedagogika, ruská sociální pedagogika), jejich významní představitelé.
3. Specifika empirického výzkumu v sociální pedagogice (témata výzkumu, příprava výzkumného šetření, typy výzkumných přístupů, volba metod a technik sběru dat, zpracování dat, výzkumná zpráva). Silné a slabé stránky jednotlivých metodologických přístupů a designů na vybraných příkladech. Etické aspekty výzkumu v sociální pedagogice.
4. Profese sociálního pedagoga v ČR: kvalifikace, kompetence, specifika a překryvy práce sociálního pedagoga a sociálního pracovníka, uplatnění sociálního pedagoga na trhu práce v ČR.
5. Sociální práce: vymezení disciplíny a jejího předmětu, vztah sociální práce a sociální pedagogiky, významní představitelé sociální práce v ČR. Jednotlivá pojetí sociální práce a tzv. trojí pojetí sociální práce.
6. Individuální, skupinová a komunitní práce s klientem v sociální práci. Terénní sociální práce: cílové skupiny, metody terénní sociální práce, právní a etické otázky výkonu terénní sociální práce.
7. Prostředí a výchova (vzájemný vztah prostředí a výchovy, klasifikace a typologie prostředí výchovy). Charakteristika jednotlivých přístupů: pedagogika zdůrazňující vliv prostředí, pedagogický optimismus, pesimismus, fatalismus.
8. Tradiční, moderní a postmoderní rodina. Současné proměny rodiny a rodičovství. Současné diskuse o krizi rodiny. Funkce rodiny z hlediska individuálního a společenského, poruchy funkcí rodiny (rodina problémová, dysfunkční, afunkční).
9. Systém náhradní rodinné péče v ČR. Instrukce náhradní rodinné výchovy (legislativa, zaměření, funkce a činnosti jednotlivých typů zařízení, aktuální témata a jejich diskuse). Příprava na náhradní rodičovství.
10. Vývoj náhledů na dítě ve společnosti v průběhu 20. století v různých kulturních kontextech. Dítě, jeho práva a povinnosti v mezinárodních dokumentech a v současné české legislativě.
11. Sociální pediatrie: vymezení disciplíny a jejího předmětu. Aktuální témata. Význam sociální pediatrie pro sociální a pedagogickou praxi.

12. Vývojová psychologie: vymezení disciplíny a jejího předmětu, vztah k sociální pedagogice a význam pro sociální a pedagogickou praxi. Činitelé utvářející podobu lidské psychiky. Zákonitosti vývoje. Biodromální psychologie.
13. Vývojové teorie: L. S. Vygotskij, J. Piaget, L. Kohlberg, R. J. Havighurst, E. Erikson, U. Brofenbrenner. M. Mahlerová, J. Bowlby. Význam vývojových teorií pro sociální pedagogiku.
14. Intrapersonální procesy: implicitní teorie vnímání druhých, osobnostní charakteristiky ovlivňující sociální interakci a komunikaci (rysy osobnosti, kognitivní procesy, postoje a další charakteristiky jako empatie, afiliace, hostilita, agrese atd.).
15. Interpersonální procesy: sociální interakce a sociální komunikace. Stereotypy a předsudky (genderové, věkové, skupinové, etnické atd.) a jejich dopady na sociální interakci a komunikaci.
16. Skupinové a meziskupinové procesy: charakteristika a typologie sociálních skupin, struktura a dynamika sociální skupiny, vliv sociální skupiny na jedince. Diagnostika interindividuálních a skupinových vztahů (metody a techniky, zásady pro jejich využití).
17. Subkultury mládeže, jejich vymezování a typologie. Popis vybraných subkultur z hlediska hodnot a norem, specifických projevů chování a životního stylu. Příklady výzkumů subkultur.
18. Vymezení sociální patologie a sociální deviace s oporou o pojetí a kritéria normality (norma, zdraví, nemoc). Charakteristika sociálně patologických jevů mládeže a možnosti jejich prevence v různých sociálních prostředích (rodina, škola, zařízení sociální prevence a zařízení pro výkon ústavní výchovy).
19. Profesní vzdělávání dospělých. Rozdíly mezi polem zájmu konceptu profesního rozvoje a konceptu odborného vzdělávání a výcviku. Pluralita a střety zájmů na profesním vzdělávání dospělých a jejich sladování. Workplace learning jako integrativní koncept.
20. Sociální stratifikace, sociální mobilita a jejich souvislosti se vzděláváním. Příklady teoretických přístupů a výzkumů. Problém sociálních nerovností a role vzdělání v jejich mezigeneračním přenosu a utváření. Role vzdělávacího systému ve vyrovnávání sociálních nerovností.
21. Nezaměstnanost a tzv. nová sociální rizika v současné společnosti. Rizikové skupiny ohrožené dlouhodobou nezaměstnaností (jejich definování a charakteristika s ohledem na demografické a sociální charakteristiky). Dopady dlouhodobé nezaměstnanosti na život jedince na příkladech výzkumů (sociální vztahy, životní úroveň, zdraví aj.).

III. Sociální politika a poradenské služby

1. Role sociálního státu v sociální politice. Cíle, funkce a nástroje sociální politiky. Aktéři sociální politiky. Základní charakteristika principů sociální politiky a příklady jejich aplikací.
2. Politika zaměstnanosti v ČR: vývoj trhu práce a prognózy zaměstnanosti v ČR, priority a nástroje politiky zaměstnanosti, vztah k politice zaměstnanosti EU. Příklady hodnocení jednotlivých nástrojů politiky zaměstnanosti a opatření k omezení nezaměstnanosti v ČR.
3. Principy a nástroje rozvoje lidských zdrojů v mezinárodním, národním, regionálním a podnikovém kontextu. Potřeby jednotlivých aktérů rozvoje lidských zdrojů. Sociálně zodpovědný rozvoj lidských zdrojů.
4. Politika sociálního zabezpečení: cíle a funkce politiky sociálního zabezpečení, sociální pojištění, sociální podpora, sociální pomoc.
5. Zdravotní politika v ČR: cíle, aktéři zdravotní politiky. Systém zdravotní péče, priority, aktuální témata. Role mezinárodních organizací v podpoře zdraví a zdravého životního stylu (např. Světová zdravotnická organizace, UNICEF).
6. Poradenské služby poskytované ve školách a školských zařízeních: legislativa, charakteristika nabízených služeb, klientela, specifika práce jednotlivých odborníků ve školách a školských poradenských zařízeních včetně etických aspektů jejich poradenské práce. Aktuální problémy rozvoje těchto služeb.
7. Systém sociálních služeb v ČR: typologie a charakteristika jednotlivých typů (služby sociální péče a služby sociální prevence), legislativní vymezení, financování, plánování a hodnocení sociálních služeb.
8. Služby sociálního poradenství v ČR: legislativa, poskytovatelé, charakteristika nabízených služeb, klientela, specifika práce sociálního poradce, občanského poradce, manželského a rodinného poradce včetně etických aspektů jejich poradenské práce. Aktuální problémy sociálního poradenství.
9. Klient v sociálním poradenství. Charakteristika cílových skupin a základních typů klientů, specifika práce s vybranými typy klientů v sociálním poradenství (vztah klienta a sociálního pracovníka/poradce, navazování kontaktu s klientem, zpětná vazba). Antipresivní přístup v sociální práci/poradenství.
10. Krizová intervence a poradenství při řešení jednotlivých typů krizí (základní principy, cíle a formy). Krizová intervence v krizových situacích spojených s jednotlivými fázemi lidského života a spojených s náhlým traumatizujícím stresem.
11. Penitenciární péče v ČR. Práce s odsouzenými ve vězení (programy zacházení) a služby zacílené na podporu propuštěných při přechodu do civilního života (poskytovatelé služeb, typy a zaměření služeb, spolupráce mezi zainteresovanými poskytovateli).

12. Služby profesního, pracovního a personálního poradenství v ČR: poskytovatelé, charakteristika nabízených služeb včetně legislativního ukotvení služeb, klientela, specifika práce profesního/pracovního poradce včetně etických aspektů jejich poradenské práce. Aktuální problémy rozvoje těchto služeb na národní i lokální úrovni.
13. Poradenské služby a poradenství pro dospělé se zdravotním postižením a znevýhodněním: poradenství v obtížné životní situaci, ochrana práv a důstojnosti, podpora nezávislého života, podpora vzdělávání, podpora pracovního uplatnění. Poskytovatelé služeb, zaměření a specifika jednotlivých typů služeb. Aktuální problémy rozvoje těchto služeb.
14. Behaviorální, kognitivně behaviorální teorie v poradenství a přístup orientovaný na úkoly (charakteristika, představitelé, využití při vedení poradenského procesu, aplikace v přímé poradenské práci).
15. Humanistické teorie a systémové přístupy v poradenství (charakteristika, představitelé, využití při vedení poradenského procesu, aplikace v přímé poradenské práci).
16. Komunikace v poradenském procesu. Komunikace jako základ vztahu s klientem. Riziková klienti z hlediska komunikace.
17. Poradenský rozhovor: anamnestický, diagnostický, rozhovor jako intervenční metoda. Vedení jednotlivých typů poradenského rozhovoru (fáze, zásady a techniky, práce s otázkami).
18. Vedení poradenského procesu zaměřeného na podporu uplatnění dospělých na trhu práce (teoretická východiska, cíle a fáze procesu, volba metod a forem práce). Specifika poradenského procesu s nezaměstnanými, cizinci a se zájemci o uplatnění na trhu práce v zahraničí.
19. Práce profesního poradce s informacemi (shromažďování, vyhodnocování a výběr informací, poskytování informací) a s elektronickými informačními zdroji (internetové portály, databáze, on-line nástroje, profesní sociální sítě) za účelem podpory kariérového rozhodování u vybraných skupin klientů. Podpora klienta při práci s informacemi.
20. Dobrovolnictví v ČR (dobrovolnická vs. veřejná služba, oblasti dobrovolnictví, legislativa). Role dobrovolníků v organizacích. Přínosy a bariéry dobrovolnictví z hlediska individuálního a společenského.